

**แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม
อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย**
**Guidelines for Management of Art and Cultures attractions
in Sawankhalok District, Sukhothai Province**

จันทร์จิรา เกตุพุด¹ จิรนนท์ ศรีสุข² ปริชาติ ดาวนุไร³ ลดาภา เมฆเขียว⁴ นันทพันธ์ คดคง⁵

Chanjira Ketput, Jiranan Srisuk, Parichat Daonurai, Ladapa Meakkheaw

Nanthaphan kodkong

บทคัดย่อ (Abstract)

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม 2. เพื่อศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ในเขตอำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย คณะผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 400 คน และกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสัมภาษณ์ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน 14 คน ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับการมีส่วนร่วมต่อการการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านประชาสัมพันธ์ รองลงมาตามลำดับ คือ ด้านการท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านบริการ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านแรงจูงใจ 2. แนวทางในการส่งเสริมการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้ง 14 ตำบลของอำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย พบว่า เอกลักษณะที่โดดเด่นและดึงดูดใจให้กับนักท่องเที่ยวเดินทางมายังอำเภอสวรรคโลก กล่าวคือ แหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมในทุกพื้นที่นั้น มีประวัติความเป็นมา มีร่องรอยสถาปัตยกรรมที่สวยงาม และยังคงเหลือในปัจจุบัน เหมาะแก่การศึกษาและสืบสานเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้แนวทางที่ดีต่อการสร้างการมีส่วนร่วมคือการส่งเสริมให้ประชาชนในทุกพื้นที่ที่มีจิตสำนึกรักบ้านเกิด การอนุรักษ์ การสืบสาน

Received: 2021-05-14 Revised: 2021-07-20 Accepted: 2021-07-21

¹²³⁴หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, Program in Public Administration, College of Local Management and Development, Pibulsongkram Rajabhat University. Corresponding Author e-mail: parichatdaonurai55@gmail.com

⁵วิทยาลัยการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, College of Local Management and Development, Pibulsongkram Rajabhat University. e-mail: nanthaphan.k@psru.ac.th

และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้อำเภอสวรรคโลก เป็นที่รู้จักในการเป็นเมืองแห่งศิลปวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การสร้างเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้เข้มแข็งต่อไป

คำสำคัญ (Keyword): การท่องเที่ยว; การบริหารจัดการ; ศิลปวัฒนธรรม

Abstract

The objectives of this research study are as follows: 1) To study the level of people's participation in management of the arts and culture attractions. 2) To study the guidelines to promote the tourism management in Sawankhalok district of Sukhothai province. The population and sample group that used in this research are the people who live in Sawankhalok district of Sukhothai province. The researcher teams have collected the data from the total of 400 people and a sample group that obtained from the interview with a specific randomized method of 14 people. The results of the research were as follows: 1. The level of the participation in management of the arts and culture attractions in Sawankhalok district of Sukhothai province. It was found that the overall results were at the high level. In addition, when considering the aspect of the highest average. It was the public relations. Next, was tourism, facilities, services, participation, and motivation, respectively. 2. The guidelines to promote the tourism management that were obtained from the interviews of all (14 sub-districts) of the executives of local government organizations in Sawankhalok district of Sukhothai province. It was found that the distinctive identity that attracted tourists to come to Sawankhalok district is the arts and culture attractions in all areas that have the history, the traces of beautiful architecture, and they still left over until the present. This is very suitable for studying and succession. However, a good way for creating the participation is encouraging the people in all areas to have the sense of the hometown in the heart, conservation, inheritance, and public relations of Sawankhalok district to be known for being a city of arts and culture. That leads to build a strong economy foundation of the community.

Keywords Attractions; Management; Cultural

บทนำ (Introduction)

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และมีการถ่ายทอดมรดกทางศิลปวัฒนธรรม ผ่านทางภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็งของประเทศ สามารถสร้างรายได้ ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และสามารถนำรายได้ไปสู่การ

พัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งระดับประเทศระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมยังเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป สำหรับประเทศไทย การท่องเที่ยวเป็นบริการที่สร้างรายได้ ที่ก่อให้เกิดการจ้างงานให้กับประเทศ เป็นอย่างมาก ท่ามกลางการแข่งขันอยู่ตลอดเวลาของการท่องเที่ยวที่สูงขึ้น และมีแนวโน้มที่สำคัญมากในอนาคต การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมถือเป็นมรดกอันล้ำค่าของประเทศ ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน รัฐบาลได้ผลักดันให้การท่องเที่ยวในประเทศไทยมีความโดดเด่น โดยกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยการส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านการสร้างและพัฒนาสินค้าและบริการด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ความคิดสร้างสรรค์ และทุนทางวัฒนธรรม นอกจากนี้จุดหมายปลายทางที่สำคัญของการท่องเที่ยวระดับโลกที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทุกระดับและเพิ่มสัดส่วนของนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพสูง มุ่งพัฒนาธุรกิจด้านการท่องเที่ยวให้มีมูลค่าสูงเพิ่มมากยิ่งขึ้น ด้วยอัตลักษณ์ และวัฒนธรรมไทยและใช้ประโยชน์จากข้อมูลและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างสรรค์คุณค่าทางเศรษฐกิจและความหลากหลายของ การท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับทิศทางและแนวโน้มของตลาดยุคใหม่ โดยการสร้างและใช้ประโยชน์จาก เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการส่งเสริมการตลาด การดูแลความปลอดภัยและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวทุกช่วงวัย การใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวให้อุตสาหกรรมชุมชนและเศรษฐกิจต่อเนื่อง พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเดิมและสร้างแหล่งท่องเที่ยวแนวใหม่ต้องมีเอกลักษณ์เฉพาะโดยคำนึงถึงศักยภาพของแต่ละพื้นที่ (สุประภา สมนักพงษ์ 2560)

คณะผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นว่า อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดสุโขทัย มีศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ที่หลากหลาย แต่ศิลปวัฒนธรรมประเพณีเหล่านั้นได้ถูกเลือนรางจางหายไป เนื่องจากอาจจะยากต่อการศึกษาเพราะอำเภอสุวรรณภูมินั้นมีถึง 14 ตำบล และในปัจจุบันผู้คนในพื้นที่ให้ความสำคัญด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณีลดน้อยลง จึงส่งผลให้เกิดปัญหาด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากประชาชนในพื้นที่นั้นยังมีความรู้ เข้าใจในศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ไม่เพียงพอจึงไม่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เหล่านี้ แก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยี่ยมชม และเพื่อให้ง่ายต่อการค้นคว้าและศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดสุโขทัย ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้ทำการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมในแต่ละตำบล ในเขตอำเภอสุวรรณภูมิทั้ง 14 ตำบล ทั้งยังศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมในเขตอำเภอสุวรรณภูมิ เพื่อให้ประชาชนได้ทราบถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม และได้อนุรักษ์ฟื้นฟูเพื่ออนุรักษ์ไม่ให้เลือนรางจางหายไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objective)

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ในเขตอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดสุโขทัย

วิธีการดำเนินการวิจัย (Research Methods)

1.รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อต้องการข้อมูลทั้งเชิงประจักษ์และความลุ่มลึกทางเนื้อหาโดยมีขั้นตอนดังนี้

2.ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอสุวรรณโคตร จังหวัดสุโขทัย ทั้งหมด 14 ตำบล จำนวน 67,322 คน ได้จากการกำหนดขนาดการตัวอย่างด้วยสูตรของ Taro Yamane โดยขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม คือ 398 คน และกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสัมภาษณ์ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน 14 คน

3.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการสร้างเครื่องมือ

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องอื่นนำมาพัฒนาเป็นเครื่องมือวิจัยโดยขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

3.1 แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่คณะผู้วิจัยได้มีการดำเนินการสร้างแบบสอบถามจากการศึกษาหลักการแนวคิด ทฤษฎี จากตำราเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อำเภอสุวรรณโคตร จังหวัดสุโขทัย

3.2 แบบสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง Semi-structured (Interview) โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์การบริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 14 ตำบลของอำเภอสุวรรณโคตร จังหวัดสุโขทัย

4.การเก็บรวบรวมข้อมูล

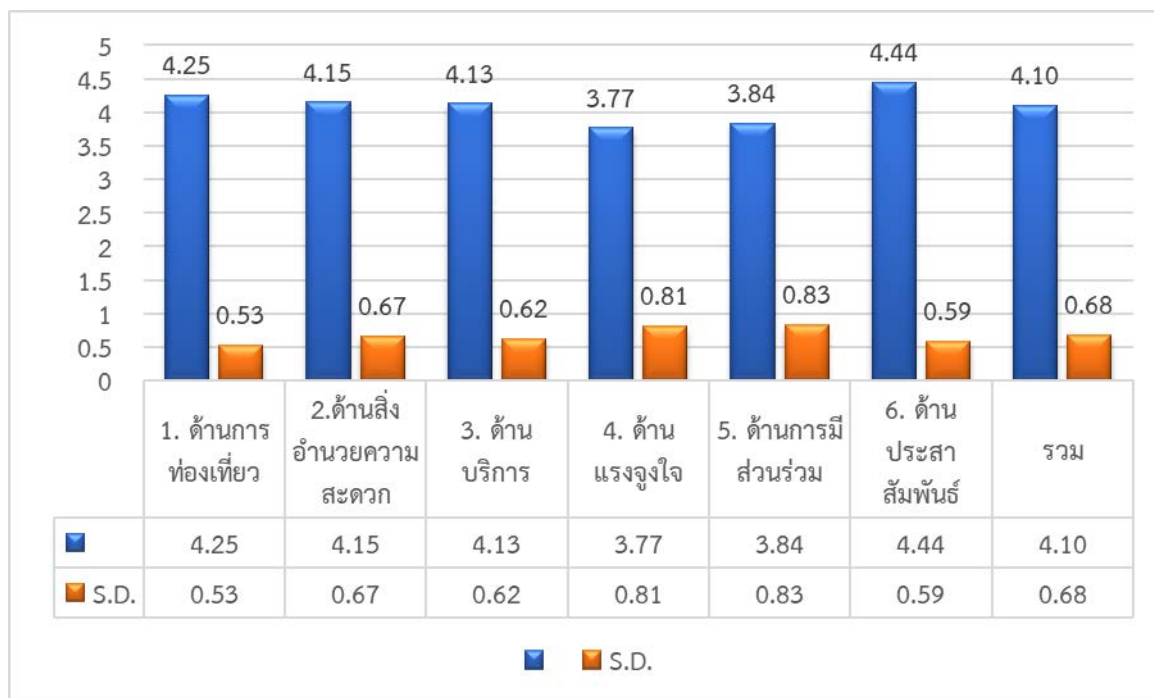
คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยตัวเอง แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ได้คืนมาทั้งหมดมาวิเคราะห์โดยใช้วิธีทางสถิติจากโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS โดยการใช้สถิติเชิงพรรณนาวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคล โดยการร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5.สถิติที่ใช้ในการวิจัย

โดยการใช้สถิติเชิงพรรณนาวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยด้านคุณลักษณะส่วนบุคคลโดยการหาค่าร้อยละ(Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการใช้สถิติเชิงอนุมาน โดยทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยตามคุณลักษณะส่วนบุคคลโดยใช้สถิติวิเคราะห์ดังนี้ ตัวแปรอิสระมี 2 กลุ่ม ใช้การทดสอบค่าT-test กรณีตัวแปรอิสระมีมากกว่า 2 กลุ่ม ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวด้วยสถิติ F-test

ผลการวิจัย(Research Results)

แผนภูมิแสดง ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการมีส่วนร่วมต่อการการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ในเขตอำเภอสุวรรณโคตร จังหวัดสุโขทัย ในภาพรวมทั้งหมด 6 ด้าน

แผนภูมิที่ 1 : แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม

แผนภูมิแสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับการมีส่วนร่วมต่อการการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดสุโขทัย พบว่าโดยภาพรวมทั้งหมด 6 ด้าน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}=4.10, S.D.=0.68$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือด้านประชาสัมพันธ์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}=4.44, S.D.=0.59$) รองลงมาตามลำดับ คือ ด้านการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}=4.25, S.D.=0.53$) ด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}=4.15, S.D.=0.67$) ด้านบริการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}=4.13, S.D.=0.62$) ด้านการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}=3.84, S.D.=0.83$) และ ด้านแรงจูงใจ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}=3.77, S.D.=0.81$)

ผลการสัมภาษณ์

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้ง 14 ตำบล ที่มีต่อแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ในเขตอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดสุโขทัย ดังนี้

1.ด้านแหล่งท่องเที่ยว

อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดสุโขทัยนั้น ประกอบด้วย 14 ตำบล เป็นอำเภอที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานมีศิลปวัฒนธรรมประเพณี โบราณสถาน โบราณวัตถุที่งดงามควรค่าแก่การเก็บรักษาและ

นำมาเผยแพร่ให้กับคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้รับรู้เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยว อาทิจน ศาลหลักเมืองอำเภอสวรรคโลก อีกทั้งมีหน่วยงานเข้ามาสนับสนุนให้ความสำคัญเกี่ยวกับ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง เช่น ตำบลเมืองบางขลังเป็นตำบลที่มีการได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานวิจัยแห่งชาติมาส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยนำทีมวิจัยค้นหาแหล่งท่องเที่ยวเชิง ศิลปวัฒนธรรมเมืองบางขลัง โดยมีปราชญ์ชาวบ้านและผู้ที่มียุทธศาสตร์มาทำงานร่วมกัน และ ภาครัฐให้การสนับสนุนงบประมาณ เพื่อพัฒนาทัศนียภาพให้สวยงาม เช่น งบประมาณพัฒนาชุมชน หน่วยงานและความสวยงามในหมู่บ้าน มีสินค้า OTOP จากผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านเพื่อต้อนรับ นักท่องเที่ยว

2.ด้านสิ่งแวดล้อม

เส้นทางคมนาคมมีความสะดวกปลอดภัย มีไฟส่องสว่างตามทางที่เพียงพอ มีป้ายบอกทาง ชัดเจน ทำให้สะดวกต่อการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีน้ำอุปโภคบริโภคที่สะอาดบริการ โทรคมนาคม มีความเสถียร คือ สาธารณูปโภคโดยส่วนใหญ่แล้วมีความพร้อมที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว มีร้านอาหาร ของชำบริการ มีร้านอาหารหลากหลายประเภทให้นักท่องเที่ยวได้เลือกสรร มีร้านจำหน่ายของที่ระลึก และมีที่พักที่มีความสะดวก สะอาดปลอดภัย มีความดูแลความปลอดภัยและอำนวยความสะดวกโดยตำรวจ และอปพร. มีโรงพยาบาล เพื่อดูแลนักท่องเที่ยวหากเจ็บป่วย หรือได้รับบาดเจ็บ ขณะที่มาท่องเที่ยว มีสถานีตำรวจ ที่ดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

3.ด้านบริการ

ประชาชนในพื้นที่สามารถให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวได้ พอประมาณ แต่ก็ไม่สามารถที่จะแนะนำได้ทั้งหมดเพราะก็ไม่ได้ทราบถึงรายละเอียดบางที่จำชื่อ สถานที่ได้แต่ไม่สามารถบอกทางได้ หรือมีการหลงลืมบ้างเป็นบางพื้นที่ มีการบริการเป็นไปในทางที่ดี มีความสุภาพเรียบร้อย สถานที่มีความสะอาดเรียบร้อย พนักงานมีความยิ้มแย้มแจ่มใสดูแลต้อนรับนักท่องเที่ยว และให้บริการด้วยความเต็มใจ สะดวก รวดเร็ว มีบริการรถรางไว้สำหรับ บริการนักท่องเที่ยว มีรถรับจ้าง และรถโดยสารประจำทางบริการนักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการเดินทาง

4.ด้านแรงจูงใจ

แรงจูงใจที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวของอำเภอสวรรคโลกนั้น มีศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน ประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่น่าสนใจ และเที่ยวชมความงามรวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวที่มีความ งดงามทางประวัติศาสตร์โดยอำเภอสวรรคโลกทั้ง 14 ตำบล มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย อาทิ เช่น ศาลหลักเมืองวัดพิพิธภัณฑ์ ฯลฯ เพราะจากการพูดคุยกับตัวแทนของผู้นำชุมชนทั้ง 14 ตำบล ยังพบว่าเอกลักษณ์ที่โดดเด่นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางมายังอำเภอสวรรคโลก คือ แหล่ง ท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมรวมทั้งการจูงใจจากประชาชนในพื้นที่ โดยการมีการแบ่งส่วนความ รับผิดชอบให้แต่ละชุมชนมีการจัดการกิจกรรมร่วมขายสินค้าทางการเกษตร อาหารแปรรูป เพื่อให้ ชุมชนได้รับประโยชน์และหารายได้เสริมให้กับชุมชน มีการให้คำแนะนำให้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ของอำเภอสวรรคโลก ทำให้มีความเข้มแข็งและเกิดความยั่งยืน เช่น

การพัฒนาชุมชนทางเข้าหมู่บ้านให้มีความสวยงาม การปรับปรุงพื้นที่จุดท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือนอำเภอสวรรคโลกของเรา

5.ด้านการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมของแต่ละ 14 ตำบลนั้นโดยการสนทนากลุ่มของผู้นำชุมชนพบว่าการให้ความร่วมมือในการเข้ามามีส่วนร่วมต่อการพัฒนาและร่วมกันทำกิจกรรมของชุมชนเป็นไปในทางที่ดี มีการทำงานร่วมกับผู้นำปราชญ์ชาวบ้านแต่ละชุมชนเพื่อช่วยกันค้นหาแหล่งโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ถูกกลืนร่วมกัน นำมาจัดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อเผยแพร่ให้คนรู้จักภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของตำบลตนเองอีกครั้ง รวมถึงการเน้นจัดกิจกรรมที่ให้ความเหมาะสมกับทุกช่วงวัย เช่น กิจกรรมเด็กของเด็กละเลาะ เยวชนวัยกลางคน ผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมในโรงเรียนโดยนำเด็กมาร่วมกิจกรรม เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมและเพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความโดดเด่นทางศิลปวัฒนธรรมรวมถึงการร่วมกันในโครงการต่างๆของชุมชน

6.ด้านการประชาสัมพันธ์

ในส่วนของการประชาสัมพันธ์พบว่าทุกตำบลในเขตอำเภอสวรรคโลก มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ดี ส่วนใหญ่เน้นไปที่ตัวผู้นำเป็นผู้ประสาน โดยมีการเรียกประชุมร่วมกันเพื่อชี้แจงข่าวสารให้กับประชาชนในชุมชนได้ทราบถึงอย่างทั่วถึง มีการให้คำแนะนำการร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ โดยเน้นหลักทักษะในทศวรรษที่ 21 ในทักษะด้านสารสนเทศสื่อและเทคโนโลยีเพราะมีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ มีการโฆษณารวมถึงเสียงตามสายผ่านทางหอกระจายข่าวของแต่ละชุมชนและโซเชียลเช่น เฟซ facebook LINE และวิทยุคลื่น101 เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

ผลการวิจัยเรื่อง “แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย” สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

ด้านการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ประเพณีที่เด่นในอำเภอสวรรคโลก เช่น ประเพณีชักผ้าป่าราว ประเพณีแห่เทียนพรรษาที่ตำบลปากน้ำ อำเภอสวรรคโลก ประเพณีหมากม่วงหมากปราง จึงสอดคล้องกับแนวคิด บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่เน้นการ ให้ความสำคัญกับ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี โดยยึดหลักที่ว่า ต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุด เพื่อสามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง สอดคล้องกับวิจัยที่เกี่ยวข้องของ ยุพิน ศรีหรั่ง (2549, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และ ธรรมชาติ จังหวัดหนองบัวลำภู เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ เป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าประกอบด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุที่สำคัญอย่างยิ่งซึ่งมีความ

จำเป็นอย่างยิ่งในการสนับสนุน และเร่งให้เกิดการพัฒนา ด้านการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่สำคัญของจังหวัดหนองบัวลำภูต่อไปเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ สอดคล้องกับวัยที่เกี่ยวข้องของ พจนา ชัชวาล (2551, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ สอดคล้องกับวิจัยที่เกี่ยวข้องของ อัญชลี สมใจ (2552, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา วัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา และ พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล (2553, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ ชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยสรุปได้ว่า จังหวัด ปทุมธานีมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงโดดเด่นด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ของชาวมอญ ด้าน ประวัติศาสตร์ ด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้แก่ วัดมอญ เตาโอ่งอ่าง เครื่องปั้นดินเผา ตุ่มสาม โคนก ตลอดจนด้านประเพณี เทศกาล ได้แก่ งานสงกรานต์ งานแห่เสาหงส์ธง ตะขบ และวิถีชีวิตของ ชุมชนชาวมอญได้แก่ อาหารการกิน การแต่งกาย

ด้านการสิ่งอำนวยความสะดวก อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว มีป้ายสัญลักษณ์บอกเส้นทางที่ชัดเจนเหมาะสม จึงสอดคล้องกับแนวคิดของ พยอม ธรรมบุตร (2549) ซึ่งได้แบ่งองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเป็นการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ การมีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม เช่น ระบบคมนาคม สนามบิน ตลอดจนบริการด้านอุตสาหกรรมขนส่ง เช่น การขนส่งทางอากาศ ทางบก และทางน้ำ ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปถึงจุดหมายปลายทาง หรือแหล่งท่องเที่ยว การมีที่พักแรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ที่ต้องการค้างคืน และสอดคล้องกับการศึกษาของ ศศิกันต์ กุลวนิช (2551, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน กรณีศึกษา: ชุมชนเมืองเทศบาลเมืองตะกั่วป่า อำเภอตะกั่วป่า อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา จาก การศึกษาพบว่า มีทรัพยากร แหล่งท่องเที่ยวมีหลากหลาย แต่ยังขาดการพัฒนา ปรับปรุง ภูมิทัศน์ มีเส้นทางเข้าถึงสะดวก แต่ขาดป้ายบอกทาง ด้านบริการการท่องเที่ยวมีความพร้อม ทั้งการคมนาคมขนส่ง ที่พัก ร้านค้า ร้านอาหาร

ด้านบริการ อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พนักงานมีการให้บริการข้อมูล แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี มีการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวด้วยความเหมาะสม มีกริยาทำทางที่ยิ้มแย้ม แจ่มใส ดูแล เอาใจใส่เป็นอย่างดี จึงสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีความพึงพอใจของ สรชัย พิศาลบุตร (2550) ที่กล่าวไว้ว่า ความพึงพอใจจากการที่ลูกค้าได้รับการสนองต่อสิ่งที่ต้องการ ซึ่งสิ่งที่ได้รับเหล่านั้นจะต้องอยู่ในขอบเขตที่ผู้ให้บริการหาให้ได้โดยสุจริต และยังสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของ วิธาน จินาภักดิ์ (2555) กล่าวว่าความพึงพอใจเกิดมาจากปัจจัยหลายด้านได้แก่ 1) ด้านผลิตภัณฑ์ 2) บริการต้องมีคุณภาพและตรงต่อสิ่งที่อยากได้รับ 3) ด้านค่าใช้จ่ายและราคามีความเหมาะสมคุ้มค่ากับเงินที่เสียไป 4) ด้านสถานที่บริการ อยู่ในทำเลที่สะดวก เหมาะสม มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบ 5) ด้านการส่งเสริมการขาย มีการแนะนำที่ดี

ลูกค้าได้ทราบข้อมูลข่าวสารครบถ้วน 6) ด้านผู้ประกอบการ ให้ความสำคัญต่อลูกค้าเป็นหลัก มีการวางแผนเพื่อให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจ 7) ด้านสภาพแวดล้อมของการบริการ มีบรรยากาศทางบวก เช่นสวยงามและสะอาด 8) ด้านกระบวนการในการให้บริการ มีความคล่องตัว มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ วงศ์ธีรา สุวรรณ (2557,บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดใน จังหวัดปทุมธานี การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี สำหรับวัดที่นักท่องเที่ยวทางวัดจะจัดมัคคุเทศก์หรือบุคลากรพาชมวัด

ด้านแรงจูงใจ อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ค่าเฉลี่ย สูงสุด คือ รู้สึกมีความภาคภูมิใจที่ทำให้สถานที่ท่องเที่ยวเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ความรักและความสามัคคีในชุมชน จึงสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ ปากิต พันธ์เพ็ง (2553,บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง แรงจูงใจที่มีต่อการท่องเที่ยวตลาดจตุจักรของนักท่องเที่ยว ผู้ตอบ แบบสอบถามที่มีเพศ อายุ และการศึกษา ต่างกัน มีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ บุษยา สุธีธร และ ภัสวลี นิติเกษตรสุนทร (2541,บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง เจตคติและความประทับใจของ ชาวต่างประเทศที่ได้มาเยี่ยมประเทศไทย วัตถุประสงค์สำคัญในการศึกษาเรื่อง แรงจูงใจในด้านต่างๆ ที่เป็น จุดดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวเช่น ด้านวัฒนธรรม ประเพณี สถานที่ท่องเที่ยว โดยศึกษานักท่องเที่ยวต่างชาติ เฉพาะในจังหวัดที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวต่างประเทศ ในปี 2541

ด้านการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการลงมติให้มีการจัดทำโครงการ หรือกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชน ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมของแต่ละ 14 ตำบลนั้นโดยการสนทนากลุ่มของผู้นำชุมชนพบว่า การให้ความร่วมมือในการเข้ามามีส่วนร่วมต่อการพัฒนาและร่วมกันทำกิจกรรมของชุมชนเป็นไปในทางที่ดี มีการทำงานร่วมกับผู้นำปราชญ์ชาวบ้านแต่ละชุมชนเพื่อช่วยกันค้นหาแหล่งโบราณสถานและโบราณวัตถุที่ถูกกลืนร่วมกัน นำมาจัดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อเผยแพร่ให้คนรู้สึกภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของตำบล จึงสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ รุ่งวิทย์ ตรีกุล, กมล เสวตสมบุรณ์ และธนาธิ เราประเสริฐ (2556,บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วม ของชุมชนบึงปลาชัยในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในชุมชนบึงปลาชัย จังหวัดร้อยเอ็ด มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยรวม และสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ จินตวีร์ เกษมสุข (ม.ป.ป.) คือ รูปแบบของการมีส่วนร่วม 4 รูปแบบ การรับรู้ข่าวสารการปรึกษาหารือ การประชุมรับฟังความคิดเห็น และการร่วมในการตัดสินใจ สอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ พงณา ชัชวาล (2551,บทคัดย่อ) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในพื้นที่ส่วนการจัดการการท่องเที่ยวโดย สอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ สุดชีวัน นันทวัน ณ อยู่ยยา (2552,บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลางกรณีศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ แต่พบว่าการเข้าไปมี

ส่วนร่วมของ ประชาชนเจ้าของท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวยังมีอยู่น้อยมากและภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น

ด้านการประชาสัมพันธ์ อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อมูลที่นำมาประชาสัมพันธ์มีความถูกต้อง มีการให้บริการข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย การประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต แผ่นพับ ได้รับการประชาสัมพันธ์จาก ผู้นำชุมชน และช่องทางที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์มีความเหมาะสม จึงสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ บัณฑิตา สังฆะมณี(2557,บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ผ่าน รูปแบบสื่อประชาสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อการรับรู้ของนักท่องเที่ยว กรณีศึกษา: อุทยานแห่งชาติภูกระดึง อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย พบว่า การรับรู้สื่อที่มีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวมากที่สุด คือ 1) สื่อ ประชาสัมพันธ์ออนไลน์ 2) สื่อมวลชน 3) สื่อบุคคล เป็นสื่อที่สามารถสร้างการรับรู้ที่ดีให้แก่ นักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวเปิดรับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ พจนา ชัชวาล (2551,บทคัดย่อ) ให้การสนับสนุนในการประชาสัมพันธ์บอกเส้นทางทางการท่องเที่ยวจัดนิทรรศการแสดงผลงานผลิตภัณฑ์ของชุมชน

ข้อเสนอแนะ (Research Suggestions)

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ด้านแหล่งท่องเที่ยว ควรร่วมกันพัฒนาศักยภาพของประชาชนในพื้นที่ เพื่อที่จะเป็นผู้นำเที่ยวในท้องถิ่น และร่วมกันวางแผนทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม โดยสร้าง กฎ-กติกา เป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับชาวบ้านและนักท่องเที่ยวและมีการกำหนดระเบียบแบบแผนให้กับชาวบ้านและนักท่องเที่ยวในการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยว
2. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เส้นทางคมนาคมมีความสะดวกต่อการเดินทาง ไฟลายทางมีความสว่างเพียงพอ แต่ก็ยังมีบางพื้นที่ในอำเภอสุวรรณคูหาที่มีเส้นทางคมนาคม ไฟลายทาง ที่ไม่สะดวกต่อการเดินทาง จึงต้องมีการปรับปรุงให้มีความสะดวกเพราะอาจเกิดอันตราย
3. ด้านบริการ ประชาชนในพื้นที่ไม่สามารถให้คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวได้ทั้งหมด เพราะไม่ได้ทราบถึงรายละเอียดและไม่สามารถจำเส้นทางได้ทั้งหมด หรือมีการหลงลืมบ้างเป็นบางพื้นที่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาให้ความรู้และคำแนะนำแก่ชาวบ้าน และจัดทำแผนที่ท่องเที่ยวให้แก่ตำบล
4. ด้านการมีส่วนร่วม ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวและการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยมีการกระตุ้นให้ผู้นำชุมชนตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเชิญผู้นำที่มีประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวมาให้ความรู้แก่ชาวบ้าน และสนับสนุนให้ผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้มีเวทีในการแสดงความคิดเห็น การวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม

5. ด้านการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวโดยที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัดได้ มีการเผยแพร่ข้อมูลด้านแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยการสร้างผลิตภัณฑ์ด้าน ศิลปวัฒนธรรมที่มีการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาสภาพบริบทของการท่องเที่ยวโดยรอบ หรือหมู่บ้านข้างเคียง หรือการ ขยายกลุ่ม เพื่อพัฒนาส่งเสริมและขยายโครงการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

2. ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความพร้อมต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการ การวางแผน ด้านการท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จ อย่างยั่งยืน

3. ควรศึกษาความพึงพอใจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิง ศิลปวัฒนธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม ที่สามารถ ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนให้ได้มากขึ้น

4. การทำวิจัยเรื่องแนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมในครั้งนี้ได้ ทำการศึกษาใน ระดับอำเภอ ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไปควรมีศึกษาแนวทางการบริหาร จัดการแหล่งท่องเที่ยวในระดับจังหวัด

เอกสารอ้างอิง (References)

จินตวิทย์ เกษมสุข. (2561). แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน.

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 26(50), 169-186.

บัณฑิตา สังฆะมณี. (2558). การประชาสัมพันธ์ทางออนไลน์เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ศาสนาและวัฒนธรรมและภาพลักษณ์ของวัด ที่ส่งผลต่อค่านิยมในการท่องเที่ยวเชิง ศาสนา และวัฒนธรรม สืบค้น 18 มกราคม 2564, จาก

http://dspace.bu.ac.th/jspui/bitstream/123456789/2525/1/krisda_nont.pdf.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: บริษัทเพรส แอนด์ วิ ไซจำกัด.

บุษยา สุธีธร, ภัสวดี นิติเกษตรสุนทร. (2541). เจตคติและความประทับใจของชาวต่างประเทศที่ ได้มาเยี่ยมประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ปกาศิต พันธุ์เพ็ง. (2553). แรงจูงใจที่มีต่อการท่องเที่ยวตลาดจุลจักรของนักท่องเที่ยว. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พจนา ชัชวาล. (2551). การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

พะยอม ธรรมบุตร. (2549). เอกสารประกอบการเรียนการสอนเรื่องหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทร ทรวิโรฒ.

- พรทิพย์ กิจเจริญไพศาล. (2553). ทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยุพิน ศรีหริ่ง. (2549). การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติจังหวัดหนองบัวลำภู. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- รุ่งวิทย์ ตรีกุล, กมล เสวตสมบูรณ์ และ ธนชาติ ประเสริฐ. (2563). การมีส่วนร่วมของชุมชนบึงปลาชัยในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. สืบค้น 25 พฤศจิกายน 2563, จาก <file:///C:/Users/Asus/Downloads/64431-Article%20Text-149998-1-10-20160809.pdf>.
- วงศ์ธีรา สุวรรณิน. (2557). การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดในจังหวัดปทุมธานี. วารสารบัณฑิตศึกษา. 8(3), 63-82.
- วิธาน จินากักดี. (2555). ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่ออุทยานแห่งชาติน้ำตกเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ศศิกานต์ กุลวานิช. (2551). การส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน กรณีศึกษาชุมชนเมืองเทศบาลเมืองตะกั่วป่า อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สรชัย พิศาลบุตร. (2550). การสร้างและประมวลผลข้อมูลจากแบบสอบถาม. กรุงเทพมหานคร: วิทยพัฒน์.
- สุดชีวัน นันทวัน ณ อยุธยา. (2551). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นศูนย์กลาง. รายงานการศึกษาระดับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุประภา สมนึกพงษ์. (2560). แนวโน้ม และตลาดการท่องเที่ยว 4.0 ประเทศไทย. วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. 10(3), 2055-2068.
- อัญชลี สมใจ. (2552). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา กรณีศึกษา วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยนเรศวร.